

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / K. de Vries

In dit nummer:KERKELIJK LEVEN **877**

K. de Vries
Vinden kinderen het
wel leuk in de kerk?

MEDITATIEF **880**

R. Tigelaar
Efraïm

WANDELEN MET GOD **881**

B. Luiten
God ziet alles

ACHTERGRONDEN **883**

C. Trimp
Alister McGrath en
de Reformatie

ZENDING EN
EVANGELISATIE **885**

C.J. Haak
Evangelie voor
de achterblijvers?

SAMENLEVING **891**

A.J. Verbrugh
Beoogd kabinetsbeleid
brengt geen geluk aan

KUNST **895**

J.M. de Jong
Geloof, kunst en liturgie

en verder...

Uit de kerken / Meegelezen

VINDEN KINDEREN HET WEL LEUK IN DE KERK?

Jan, ga je mee naar de kerk?

– He mam, moet ik nou alweer mee?

– Maar vind je hef dan niet leuk in de kerk?

– Nee, ik vind er niks aan. Het is zo saai. En het duurt zolang.

– Maar Jan, als jij met tegenzin naar de kerk gaat, dan doe je de Heer verdriet..

In dit korte, regelmatig terugkerende gesprekje gaat hef een en ander mis. Jans moeder pakt de dingen nogal onhandig aan.

Onzuivere motieven

Er is vandaag veel aandacht voor de invulling van de eredienst. En er is veel aandacht voor kinderen. Het spreekt dm ook vanzelf dat de combinatie van die beide – kind en eredienst – volop in de belangstelling staat. En terecht. Het is goed en nodig om na te denken over de betrokkenheid van de kinderen in de kerkdienst. Waarschijnlijk is er meer mogelijk om kinderen erbij te betrekken.

Toch wil ik het in dit artikel hebben

over iets anders. Wat zijn de diepere motieven van waaruit wij aandacht vragen voor dit thema? Ik heb de indruk dat er naast zuivere ook onzuivere motieven een rol spelen.

Wil je wel mee naar de kerk?

De manier waarop de moeder in het gesprekje het naar de kerk gaan aan de orde stelt, kon wel eens een beetje angst verraden. Veel ouders van jonge kinderen zijn zelf opgevoed in een tijd waarin autoritair

gedrag van ouders werd afgekraakt en afgebroken. Je kon het niet langer maken om als vader je kind toe te voegen: "Waarom? Omdat ik het zeg en daarmee uit!" In de gereformeerde kerken kwam dit proces wat later op gang dan in de maatschappij.

Dit proces is nogal eens te ver doorgesloten. Terecht kwam er kritiek op een al te autoritaire opstelling onder alle omstandigheden, zonder bereid te zijn tot discussie, argumenteren en overtuigen. Maar het bleek te ver doorgesloten te zijn toen bleek ouders over de gehele linie moeite kregen om gezag te oefenen en autoriteit te zijn.

Over een beperkt aantal onderwerpen ga je nog altijd niet met je kind in discussie. Bijvoorbeeld: "Er

wordt hier in huis niet gevloekt". Ik vermoed dat niemand aan zijn kind vraagt: "Zou je misschien willen stoppen met vloeken?"

Maar het aantal punten waarop ouders nog wel duidelijk en beslist regels stellen, is klein geworden. Op tal van andere punten zijn ouders van nu erg onzeker. Wij hebben geleerd dat je de mening van je kind altijd met respect tegemoet dient te treden. Over het gedrag dat je van je kinderen wenst ga je onderhandelen en discussiëren. Op basis van argumenten moet je je kinderen overtuigen van het nut en de noodzaak van bepaald gedrag. Het moet bijvoorbeeld nuttig of leuk zijn om iets te doen. En als sommige dingen kinderen vervullen met tegenzin, dan moet je daar begrip voor tonen en dingen niet forceren. En als het maar even kan, maak je het iets leuker en aantrekkelijker voor ze.

Tegen die achtergrond hebben veel ouders er vandaag moeite mee om met geboden en verboden te komen.

Niet zeggen wat je bedoelt

De vraag uit de inleiding: 'Jan, ga je mee naar de kerk?' komt helemaal uit die sfeer voort. In vragen- & vorm over de kerkgang te beginnen, komt vriendelijk en respectvol over. Moeder wil niet de indruk wekken haar zoontje te dwingen. Ze wil hem niet zo onverbloemd een gebod opleggen. Eigenlijk wil ze dat Jan gewoon meegaat. Want ze beseft de Here wil dat ik samen met mijn kinderen Hem ontmoet. Maar ze zegt niet wat ze wil. Ze wil of durft niet te zeggen: "Jan, je moet mee naar de kerk". Want ze leeft tegelijk met het idee dat je je kind toch niet moet dwingen tot dingen die het niet leuk vindt. Daarom brengt ze het als een vraag, maar zonder zich voldoende te realiseren wat de consequenties zijn. De vraag 'Ga je mee naar de kerk' suggereert immers dat Jan zelf mag kiezen: wel of niet mee naar de kerk gaan. Jan pikt dat feilloos op. Hij zegt natuurlijk 'nee' en daar-

mee beginnen voor moeder de problemen. Er is een conflict geboren.

Het is op dat moment een onhandige noodsprong om opeens zwaar geschut in stelling te brengen. In een uiterste poging om Jan alsnog mee te krijgen, gooit moeder het over een andere boeg. "Maar Jan, als jij niet naar de kerk wilt, dan maak je de Here heel verdrietig..." Die uitspraak is een teken van onmacht bij moeder, waarmee ze de arme Jan opeens emotioneel zwaar onder druk zet. En Jan weet niet meer hoe hij het heeft. Eerst mocht hij zelf kiezen. Maar toen hij koos, deelde zijn moeder mee dat de Here erg verdrietig was.

Het lijkt me niet eerlijk om eerst te suggereren dat Jan zelf mag kiezen, maar als hij dan verkeerd kiest, hem zo emotioneel onder druk te zetten. De moeder zal moeten toegeven dat haar vrijblijvende opstelling van het begin niet echt gemeend was. Door haar onduidelijke, vragende opstelling was zij het die het probleem veroorzaakte.

Kan de kerk mijn probleem niet oplossen?

Veel ouders lopen tegen & ze problemen op. Ze aarzelen in het nemen van duidelijke beslissingen voor hun kinderen, bang om ze te iets te dwingen. Daardoor krijgen ze hun kinderen moeilijk mee naar de kerk. En ze zijn bang dat dat alleen maar moeilijker zal worden als hun kinderen ouder worden. Naar mijn overtuiging vormt die angst meer dan eens een onzuiver motief van waaruit gepleit wordt voor liturgische veranderingen. Ouders hopen stiekem dat de kerk hun probleem oplost om de kinderen mee te krijgen. "Als de kerkdienst nou eens wat leuker werd gemaakt, dan willen mijn kinderen vast wel weer mee naar de kerk."

Wanneer kinderen niet naar de kerk willen, zit de kern van het probleem echter niet in de vraag of de kerkdiensten wel leuk genoeg zijn.

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. G. GUNNINK, DRS. I.D. HAARSTMA,
DRS. P. HOUTMAN, DRS. B. LUITEN,
DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMEUK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar: f 49,00 per halfjaar: studenten
f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 149,00 per jaar (Europa zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonnement
vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij
de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit Wad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Het kernprobleem zit in de benadering van je kind. Er zijn inderdaad een heleboel dingen waar je je kinderen niet toe moet dwingen. Er is speelruimte en **keuzevrijheid**. Kinderen hebben iets te willen. Dat is de winst **van** een niet te autoritaire manier van opvoeden.

Maar er zijn **ook** punten waarop je de **keus** niet aan je kinderen moet laten. Op sommige punten moet je laten zien dat er in principe maar één optie is. **Eén** van die dingen is vloeken. Een ander punt is de kerkdienst. Het is niet goed om je kinderen zelf te laten beslissen of ze wel of niet naar de kerk willen. Het is beter om ze als heel vanzelfsprekend **mee** te nemen. Ongeacht de vraag of er in de dienst nu veel of weinig aandacht voor kinderen is. Zoiets moet duidelijk uitkomen in de formuleringen die je gebruikt. **Dus** niet doen alsof je kind zelf mag kiezen door te vragen: "Ga je mee naar de kerk? **Want** zodra ze 'nee' zeggen – en &t doen ze – heb je een probleem.

Als ouder moet je dus heel goed **weten** wat onopgeefbaar is. Naar de kerk gaan om **God** te ontmoeten bijvoorbeeld. Daarover moet je heel duidelijk en consequent zijn naar je kinderen toe. Je doet er niet goed aan om erover met je kind te gaan onderhandelen. Beter is het ze gewoon mee te delen: "Kom, jongens, het is negen uur, maak je klaar, we gaan naar de kerk".

Vind je het zelf wel leuk in de kerk?

Maar als je kind de kerkdienst helemaal niet leuk vindt...?! Doe je hem dan geen geweld aan? Ouders voelen zich al gauw schuldig. "Ben ik geen brutaal wanneer ik mijn kind dwing tot iets wat het niet leuk vindt? Eigenlijk kan ik me zijn tegenzin **ook** best voorstellen. Ik vind er zelf vaak **ook** niks aan". Vanuit die ontdekking **klinkt** des te krachtiger de roep om Liturgische aanpassingen. "Kan de kerkdienst niet wat leuker? Voor mijn kinderen. En ook voor mijzelf. **Dan heb**

ik tenminste wat argumenten naar mijn kinderen toe."

We kunnen vervolgens met elkaar allerlei dingen bedenken om het inderdaad wat leuker en afwisselender te **maken**. Voorzover dat theologisch en liturgisch te onderbouwen valt, is het ook uitstekend om het te doen.

Alleen, verwacht er maar niet teveel van voor de beleving **van** jezelf of je kinderen. Want als **mensen** iets een keer of **tien** gedaan hebben, dan is het nieuwtje en de aardigheid er **voor** hen weer af. Wanneer het erom gaat **iets** dat **welkelijks** terugkeert 'leuk' te **maken**, dan zijn wij mensen **onverzadigbaar** en nooit tevreden. Dat geldt zeker voor kinderen. Ervoor vechten om je kinderen naar de kerkdienst te krijgen **door** allerlei leuke dingen voor ze te **bedenken**, dat gevecht ml je altijd verliezen.

Wat is eigenlijk 'leuk'?

Wat is trouwens 'leuk'? Wie bepaalt dat?

Ik denk dan niet zozeer aan het verschijnsel dat de één leuk vindt **waar** de ander niks aan vindt. Maar ik doel vooral op het feit dat het woord 'leuk' een dekseltje is geworden dat op veel verschillende potjes past.

Een paar maanden geleden is daar in het ND over geschreven door Marc Janssens. Mensen bedoelen er heel verschillende **dingen** mee. Ze kunnen het hebben over een leuke preek, terwijl ze **dan** bedoelen: een mooie **preek**, een **preek** waar ik veel van geleerd heb of **waar** ik veel troost in vond. Alleen, je formuleert het Liever wat licht en luchtig, niet zo zwaar en emotioneel. En als iemand zegt: het moet voor de kinderen leuk zijn **in** de kerk, dan **bedoelt** hij misschien: 'Ik zou het fijn vinden als mijn kinderen het gevoel krijgen dat ze erbij horen'. **In** die betekenis mag een kerkdienst voor mij leuk **zijn**.

Maar voor de meeste mensen heeft 'leuk' toch vooral ook de gevoels-

waarde van aangenaam bezig zijn of bezig gehouden worden, iets waar je je prettig bij voelt, iets met **amusementswaarde**. In onze tijd zijn mensen eraan gewend aangenaam **bezig** gehouden te worden. Alles moet een beetje **leuk** gebracht worden. **Als** je een verhaal moet houden, dan **zoek** je naar een leuke werkvorm. Op school worden de **leerboeken** leuk aangekleed met foto's, plaatjes en grafiekjes. In de **supermarkt** en zelfs bij sommige **tandartsen** klinkt op de achtergrond een prettig muziekje.

We hebben er zelfs een woord voor in het **nederlands**: **opleuken**. Alles moet opgeleukt worden.

Marc Janssens haalt in zijn artikel H.J.A. **Hofland** van de NRC aan die schreef "Wie niet opleukt, heeft de geest van de tijd gemist". Missen wij als **kerk** de **geest** van de tijd niet? Onze **kerkdiensten** zijn totaal niet veranderd. Goed, we hebben Middelburg 1933. En Kampen 1975. En zelfs al **Berkel** 1996. Maar om nu te zeggen dat de **kerkdiensten** daar ineens veel leuker van geworden **zijn**...

Kortom: Is het – los van de **kinderen** – niet de hoogste **tijd** dat ook de kerkdiensten wat worden **opgeleukt**?

Over die vraag het volgende artikel.

Ds. K. de Vries is predikant van de Gereformeerde Kerk te Alphen aan den Rijn.

M meditatief

En aan de tweede gaf Jozef de naam Efraïm, want zei hij: God heeft mij vruchtbaar gemaakt in het land mijner ellende

Genesis 41: 52

Gesetteld

Een eigen huis, een plek onder de zon.

Een goed bestaan, een mooie baan.
Wat wil je nog meer?

Een vrouw, twee kinderen.
Je maatschappelijke positie is hoger dan je ooit verwacht had.
Waar je vroeger alleen maar van kon dromen, is nu werkelijkheid.
Beter kun je het niet hebben.

Gesetteld.
Je plekje heb je.
Meer hoeft niet.
Dromen van een beter bestaan?
Nee, dat niet meer, wat zou je moeten dromen?
Hier en nu is het goed.

Jozef was onderkoning geworden.
Farao had hem zijn vrouw gegeven.
Een dochter van een belangrijke priester.
Gesetteld in de hoogste kringen.
Maatschappelijk ging het Jozef voor de wind.
Wat wil je nog meer?
Mensen buigen voor de meester-dromer.

Efraïm

Een tweede zoon.
Het leven is goed.
Nu kun je het verleden echt afsluiten.
Al die moeite, dat slavenbestaan, het is echt voorbij.
Het leven lacht je toe.

Manasse, de eerste zoon.
Jozef zei bij zijn geboorte: alles is vergeten.
God heeft mij al mijn moeite doen vergeten.

Ook het huis van mijn vader heeft Hij mij doen vergeten.
Het is achter de rug.
Dat hoofdstuk van zijn leven heeft Jozef afgesloten, zou je denken.

En nu een tweede zoon.
Definitief settel je je dan.
Een eigen huis, een plek onder de zon.
Een eigen vrouw, het leven is goed.

Maar waarom dan die woorden van Jozef?
Waarom deze plek onder de zon 'land van mijn ellende' noemen?
Is Jozef dan nog niet los van zijn moeite?
Heeft hij het dan niet achter zich gelaten?
Kan hij het soms niet vergeten?

Land van mijn ellende

Jozef noemt Egypte ellendeland.
De vreemdeling, gesetteld en al, blijft een vreemdeling.
De onderkoning is niet helemaal één met zijn land.
Er is een ander land.
Een land dat anders is.

Egypte blijft een land waar je niet thuis hoort.
Hoe goed je je thuis ook gevonden hebt.
Land van lijden en moeite.
Zo is Egypte.
Nu zijn tweede zoon geboren is.
Nu juist: land van mijn ellende.

Hoe goed je ook gesetteld bent.
Het blijft maar een tijdelijk iets.

Hoe goed je leven ook is, het wordt niet je thuis.
Jozef keek uit naar een ander thuis.
Hoe prachtig zijn bestaan ook was, het was niet het einde.

Land van de belofte

Land van de ellende.
Waar je terecht bent gekomen door kwade praktijken.
Jozef ondervond ze van zijn broers.
Van de vrouw van Potifar.
Onrecht dat er is.

Maar ook land van de zonde.
Een bestaan waar alles doortrokken is van zonde.
Land van moeite en verdriet.
Hoe mooi het ook daar kan zijn, toch uitzien naar het land van de belofte.

Jozef keek daarnaar uit.
Land dat mijn vader beloofd kreeg.
Land waar ik en mijn zonen toch ook zullen wonen.
Dat is mijn land.
Daar zou ik mij graag settelen.

Gesetteld?

Hoe gesetteld bent u?
We hebben het goed hier.
Een eigen plek.
Een eigen huis.
Veel luxe om ons heen.
Gesetteld dus, en dat vinden we wel goed zo?

Of zeggen we ondanks dat: lijden van de tegenwoordige tijd?
En kijken we vooruit?
Naar de heerlijkheid straks?
Naar de wereld van de belofte?
Of zijn we misschien tévéél gesetteld?

Ds. R. Tigelaar is predikant van de Gereformeerde Kerk van Pernis-Albrandswaard.

Wandelen met God

Het is alweer een jaar geleden, dat prinses Diana door een ongeluk om het leven kwam. Als we goed zijn ingelicht, waren haar laatste woorden: 'Laat me toch met rust, laat me toch met rust'. Achtervolgd als ze was door de nieuws-jagers, de fotografen.

Bij alles wat ze deed was er iemand die het zag. Te pas en te onpas was daar ineens het flitslicht van de camera.

Natuurlijk, ze zal het er ook wel om gedaan hebben, van tijd tot tijd. Maar uiteindelijk kon ze haar achtervolgers niet meer kwijtraken.

Flitslicht

We zullen het verder niet over Diana hebben. Het gaat om die ervaring van het altijd gezien worden. Is het niet te begrijpen, dat een mens daar niet goed van wordt?

En denk vooral niet, dat onze reactie heel anders wordt wanneer het over God gaat. Er zijn mensen, gelovige mensen, die wanhopig worden bij de gedachte dat God altijd alles ziet. Zij ervaren Gods ogen als de lichtflitsen van de camera's. Net op momenten dat je het niet wilt, en dat je er niet op berekend bent, heeft God gezien wat je doet. Alle zonden worden vastgelegd. Er is geen ont-komen aan.

Kinderen van Adam

Zijn deze mensen uitzonderingen? Misschien.

Wij zijn allemaal kinderen van Adam, die na de zondeval zich met Eva verborg in de struiken. Ze wil-

den niet, dat God hen zag. Niet zó! Geeft dat geen herkenning? Zijn er geen situaties in ieders leven, waarin we liever niet worden gezien? Bijv. wanneer we te veel bezig zijn met onze eigen zaken, soms ook op onze eigen manier. Of wanneer we opgaan in onze begeerten. Het zien van God wordt dan al gauw als storend ervaren.

Zoekende ogen

Toch kom je in de bijbel tegen, dat mensen zich verheugen in God die alles ziet. 'De Heer zal u steeds gadeslaan' is een zegen, die wordt toegewenst.

Toen waren de mensen ook zondig. Dus dat kan het verschil niet zijn. Maar kennelijk maken wij een fout, wanneer Gods ogen vooral als bedreigend worden ervaren. Is zo de manier waarop God naar zijn schepping kijkt, en naar ons?

In Genesis 1 lezen we dat anders. God nam de tijd om te kijken, om te zien dat alles goed was. Het was Hem een vreugde. En nog steeds is het Gods doel, dat Hij zich kan verheugen in wat Hij ziet.

Na de zondeval trokken Adam en

Eva zich terug, om zich te verbergen. Maar Gods ogen zochten hen, en vonden hen. Die ogen zagen de zonde, de ontwrichting, maar toch vooral ... de mens. Zo werd het een blik vol ontferming.

'De God die mij ziet'

God heeft veel namen. Ze zeggen iets van Hem, iets typerends.

Zo kreeg Hij ook de naam: 'de God die mij ziet'.

Het was uit de mond van Hagar, de slavin van Abraham en Sara. 'Wat was ze slecht door hen behandeld! Abraham had geheel geen oog voor haar, hij wilde alleen zijn kind, dat hij bij haar had verwekt. Hij was bezig zijn toekomst veilig te stellen. Daarom zou het kind van hem zijn en van Sara, niet van Hagar. En Sara had haar vernederd, omdat ze jaloers was op haar zwangere slavin.

Op die manier in het nauw gedreven vluchtte Hagar de woestijn in. Stel je voor: een aanstaande moeder kiest voor het onherbergzame gebied, waar ze niet in leven zal kunnen blijven, en haar kind ook niet. Dan moet de nood wel hoog zijn! Liever die woestijn in dan bij deze mensen blijven.

Daar, in die wildernis, vond God haar. Hij sprak tot haar hart. Hij gaf haar persoonlijke beloften, ook voor haar zoon.

En toen klonk daar, uit de mond van deze gekwelde vrouw: 'U bent een God die mij ziet!'

Zo noemde zij God, en zij gaf ook de plaats die naam: 'de levende God die mij ziet'.

Een naam, die boekdelen spreekt. Waarin zoveel ontferming en persoonlijke aandacht liggen samengevat.

U hebt oog voor mij!
U, als enige.

Zien is helpen

De maatschappij is er niet voorzigtiger op geworden. Telkens opnieuw zijn er mensen, die omhoog willen-komen over de rug van anderen. Zij zorgen ervoor, dat ze worden gezien.

Talloos zijn degenen, die daaronder lijden. Ze worden gebruikt en afgedankt, hun namen zijn snel vergeten. Maar zij mogen God leren kennen, als degene die echt oog voor hen heeft. Een weldaad, een verkwikking. Heeft ieder mens dit niet nodig?

Zie, het oog van de HERE is op hen die Hem vrezen, die op zijn goedertierenheid hopen, om hun ziel van de dood te redden, en hen in het leven te houden in hongersnood.

Woorden uit Psalm 33. Alsof je Hagar hoort praten. Maar nu mogen wij het allemaal zeggen, en zien op God. Hij ziet om te helpen, te redden, te bewaren, temidden van het krachtenveld hier op aarde.

Gods hulp is wonderlijk

Dit kan ook vragen oproepen. Als God alles ziet, en te hulp snelt, waarom laat Hij dan nog zoveel toe aan leed en geweld?

Een indringende vraag, in het leven van veel christenen.

We moeten leren, dat Gods hulp wonderlijk is. Meestal niet volgens onze wensen.

Want God ziet alles.

Hij ziet heel deze wereld, met alles wat er gebeurt. Hij peilt de motieven, doorgrondt de harten. Hij ziet zoveel onrecht en ongeloof, Hij hoort zoveel leugens en gevloek. Onvoorstelbaar, dat Hij met al die kennis toch deze aarde nog bewaren wil, en herstellen.

Maar dan begint het herstel niet bij de gevolgen van de zonde, maar bij de zonde zelf. Wij hebben vaak

meer last van de ravage, die mede door onze schuld is aangericht. Daar wijzen we naar, daaruit willen we geholpen worden. Maar God ziet alles, Hij doorgrondt de oorzaak van ons gebroken leven. Hij zendt zijn hulp in de persoon van Jezus Christus, het Lam dat de zonden wegdraagt.

Wie dit verstaat, weet dat in Hem al het herstel aanwezig is. Al kan de weg nog diep gaan. Nadat Lazarus was gestorven, zei Martha tegen Jezus: U had dat kunnen voorkomen, maar ook nu kunt U nog alles voor ons betekenen.³

Een veelzeggende belijdenis. God ziet ons, altijd, zelfs als onze ogen worden gesloten. Hij ziet wat we nodig hebben, om dat te geven in leven en in sterven.

Oog in oog

Deze ogen hoef je niet te ontvluchten. Adam en Eva mochten te voorschijn komen, al was hun schuld groot.

Ja, de HERE leert ons naar Hem op te zien, juist met alles wat we zouden willen verbergen.

Ieder mensenleven heeft z'n zwarte bladzijden. Je schaamt je ervoor, praat er met niemand over. Het zijn je fouten, je zwakheden, je daden die je voor geen mens wilt weten. Misschien al jaren onbeleden. Of het kan zijn, dat anderen op je leven een stempel hebben gedrukt. In het verborgene, niemand mag het weten, het is je schande. Je drukt het weg, maar het blijft allemaal toch storend aanwezig.

Waarom zou je dan je leven niet openleggen voor de ogen van Hem, die je echt kan en wil helpen? Wat is beter dan eerlijk oog in oog te staan met je Verlosser?

Zonlicht

Van flitslicht zal dan geen sprake zijn, waardoor onbarmhartig de meest ongewenste momenten worden vastgelegd.

Zo doen mensen dat.

Maar God is anders. Hij ziet de

mensen die voor Hem staat. Hij doet zijn licht over hem opgaan, als de zon. Geen vlotte flits, maar een blijvend schijnsel. Niet om het zwarte te belichten, maar om het te doorbreken en te verdrijven. Het is een weldaad als God je zo ziet.

Hij kan zijn ogen ook dicht doen, 'zijn aangezicht verbergen', zoals dat heet. Dat gebeurt wanneer mensen God niet onder ogen willen komen.

Maar geheel anders is het, wanneer Hij alles in je leven onder ogen mag zien. Zorg dan, dat je niets te verbergen hebt. Want alles wat je verbergt, daar blijf je mee zitten.

Vader, ik aanbid U,
Ik leg mijn leven voor U...

¹ Genesis 16.

² Groot Nieuws venaling.

³ Joh. 11.

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk van Zwolle-C.

ALISTER MCGRATH EN DE REFORMATIE

'Katholiek' of 'evangelisch'? 1

In vier artikelen, waarvan de lezer op **dit** moment de eerste onder **ogen** krijgt, willen wij opnieuw aandacht geven aan **de** theologische achtergronden van de 'evangelische beweging' - **ditmaal** met speciale aandacht voor de bekende theoloog McGrath. Alister E. McGrath uit Oxford is **zonder** twijfel een belangrijke hedendaagse **nieleider** binnen de anglikaans-evangelische weging. Ook in ons land vinden zijn publicaties ruime verspreiding en ontvangen zij gepaste aandacht.

Respect

Een van de aantrekkelijke kanten van de **boeken** van McGrath is zonder twijfel het feit, dat deze auteur zijn opinies over actuele zaken weet te zetten in een breed kader: het brede kader van de dogmatische en historische bezinning. Daarmee voorziet hij in een leemte, die meer dan eens is aangewezen in de **voorlichting** van evangelische woordvoerders. Alleen al deze goede eigenschap maakt de lectuur van de talrijke boeken van McGrath tot een aantrekkelijke gelegenheid.

Daar komt bij dat McGrath zichzelf heeft **gespecialiseerd** op de **gedachten-ontwikkeling** in de **eeuw** van de **Reformatie**, waaraan - zoals ieder weet - de namen van M. Luther en J. Calvijn verbonden **zijn**. Dat lokt ons als gereformeerde christenen te meer tot **kennisneming** van de bepaald niet geringe stof, die deze auteur in behandeling genomen heeft. Wij kunnen slechts met veel **respect** kennisnemen van deze indrukwekkende **studies** en **wij** kunnen daarvan veel leren.

Werken

Vooraf geven wij enige gegevens over de boeken, waaruit wij zullen citeren.

McGrath heeft vijf **boeken** gewijd aan de **eeuw** van de **Reformatie**. Daarbij heeft hij zich **gespecialiseerd** op de ontwikkeling van de gedachten bij Luther en Calvijn. **Naar** Luther en het proces van diens theologische vorming heeft de schrijver nauwkeurig en diepgaand onderzoek verricht en hij heeft ons daarvan verslag **gegeven** in de drie boeken

- *The Intellectual Origins of the European Reformation*, Oxford 1987 (Pb. 1993) [geciteerd als *Origins*].
- *Iustitia Dei. A History of the Christian Doctrine of Justification*, 2 delen Cambridge I 1986 (Pb. 1989) II 1986 (Pb. 1993) [*Iustitia*].
- *Luther's Theology & the Cross. Martin Luther's Theological Breakthrough*, Oxford 1985 (Pb.

C. Trimp

Achtergronden

1990), [Cross].

Voorts wordt Calvijs leven en werk beschreven in

- *Life of John Calvin: A study in the shaping of Western Culture*, Oxford 1990 (Ned. vertaling bij Tirion, Baarn 1994). [Calvin].
- Dit geheel vond een **afronding** in
- *Reformation Thought. An introduction*, Oxford 1988, 2e editie 1993. [Thought].

Ook maakten wij gebruik van de volgende boeken:

- *Christian Theology. An Introduction* (2e editie, Oxford 1994), 1997 [Introduction].
- *The Genesis of Doctrine. A Study in the Foundation of Doctrinal Criticism*, Grand Rapids/Cambridge 1990, 1997 [Doctrine].
- *A Passion for Truth. The Intellectual Coherence of Evangelism*, Leicester 1996 [Passion].
- *Evangelism and the Future of Christianity*, [Future] Londen 1993.
- *Bruggen bouwen*. Over het effectief doorgeven van het christelijk geloof, Kampen 1995 (vertaling van *Bridge-building: effective* Christum apologetics, Leicester 1992 [Bruggen]).

Zelfbeproeving

Het brede **onderricht** van McGrath, met name over de Reformatie van de **zestiende eeuw**, verschaft ons diverse mogelijkheden tot zelfbeproeving; wij weten ons immers sterk **verbonden** met de gebeurtenissen en beslissingen van ons voorgelacht in de **zestiende eeuw** en wij realiseren ons hoezeer diverse overtuigingen die destijds (opnieuw) zijn veroverd, ons leven als

gereformeerde kerken in dit land en in deze tijd bepalen, vooral vanwege de confessionele band die ons met deze voorouders **verbindt**. Als vanzelf **denken wij** daarbij ook aan de artt. 27 tot 29 NBG. Een en ander geeft ons een aparte ingang tot het al zo **vaak** verkende terrein: de relatie **tussen** 'evangelisch' en 'gereformeerd' **in deze tijd**.

Tiel

Voor de titel boven deze (korte) reeks hebben wij teruggerepen op twee bijvoeglijke naamwoorden. 'Katholiek' hoort al eeuwen bij het woord 'kerk' ¹ en 'evangelisch' laat zich al snel verbinden met het woord 'beweging'. Daarbij valt te bedenken, dat een evangelisch theoloog als McGrath niet **al te graag bezig is met een leer omtrent** de kerk, maar bij voorkeur zich concentreert op de dynamiek van de 'beweging', waarbij hij zich **betrokken** weet. Woord en begrip 'beweging' geven hem **meer** gelegenheid om de **aantrekkelijkheid** van de **bijbelse boodschap**, de **verdediging** daarvan **alsook haar** relatie tot de cultuur te **belichten**. ² Een leer omtrent de kerk (ecclesiologie) **speelt zich** uiteindelijk af op het 'denominatie'-niveau. Daarom **ook** is het maar beter dat elke ecclesiologie 'minimaal' blijft. ³

Wij stellen ons **voor** om aandacht te geven **aan** drie onderwerpen:

- De evangelische beweging en haar herkomst;
- De evangelische beweging en haar geschiedschrijving **omtrent** de Reformatie;
- Was de Reformatie een 'Europees schisma'?

¹ Zie mijn *Kerk in aanbouw*. Haar presentatie en pretentie, Goes 1998, 54-62.

² *Future*, 73-80, 89-109.

³ *Kerk in aanbouw*, 153.

Prof. Dr. C. Trimp is emeritus hoogleraar in de Catechetiek, Diaconiek, Homiletiek, Liturgiek en Pöimeniek van de Theologische Universiteit te Kampen.

UIT DE KERKEN

Adreswijzigingen e.d.

Brouwershaven Scriba: J. de Romph, Postbus 107, 4300 AC Zierikzee, Tel. 0111-483519 (pag. 154).

Eindhoven-Best *Scriba: D. van Harten, Merkelbachlaan 19.5624 KR Eindhoven, tel. 040-2950830 (pag. 158).

Houten *Scriba: Mw. J. Valentijn, Snoeksloot 152, 3993 HP Houten (pag. 118).

Rozenburg *Scriba: D. Vleesenbeek, Rivierenlaan 14, 3181 DR Rozenburg, tel. 0181-218965 (pag. 144).

Sint Jansklooster-Kadoelen * Kerkenraad/scriba: K.M. van de Wetering, Kadoelen 18a, 8326 BB St. Jansklooster, tel. 0527-246507 (pag. 87).

Zwolle-Centrum * Diaconie: E.R. Helder, P.C. Hooftstraat 36, 8023 AK Zwolle, tel. 038-4531886 (pag. 93).

Gereformeerde ouderlingenconferentie Drenthe 1998

De ouderlingenconferentie in het particulier ressort Drenthe zal dit jaar plaatsvinden op D.V. vrijdag 4 september in de Maranathakerk, Nobellaan 140 te Assen.

De conferentie begint om 20.00 uur.

Ds. F.J. Bijzet te Emmen **hoopt** te spreken **over** het onderwerp:

'Omgaan met conflicten'.

Hoewel de conferentie is opgezet voor ouderlingen, zijn andere belangstellenden ook van harte welkom.

CIJFERS EN FEITEN

Financiën in de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt

Het platform van Commissies van Beheer heeft in samenwerking met het GVI de kerken gediend met een overzicht van de kerkelijke financiën in de periode 1993-1996.

Besproken door ds. B. Luiten, De Reformatie, 8 augustus:

'Lichtvoetige vakantielectuur. Interessante cijfers. En toch schuilt er achter de meeste getallen een dieperliggend verhaal waardoor je aan het denken wordt gezet'.

Uitsluitend verkrijgbaar bij het GVI: tel. 038-4270400 / Postbus 499, 8000 AL ZWOLLE.

Prijs: f 22,50.

EVANGELIE VOOR DE ACHTERBLIJVERS? 2 (Evangelisatie op een keerpunt)

C.J. Haak

E evangelisatie en zending

Vorige keer overwogen we dat leegloop van de kerken in de huidige tijd geen argument moet worden voor neerslachtigheid. Integendeel, deze situatie kan tot een zegen voor de kerken worden als de ware aard van de tijd goed tot ons doordringt. Net als in Hand. 8-11 wordt de kerk er hardhandig door bepaald dat ze niet op zichzelf mag blijven, maar de wereld in moet trekken, hoe dreigend dat ook is. We schetsen in vogelvlucht de nieuwste ontwikkelingen die ingezet zijn sinds de jaren zeventig.

Steeds meer raakten we er van overtuigd dat evangelisatie ook landelijke en gezamenlijke aanpak verdient. Ook als er plaatselijk gewerkt wordt gebeurt dat zoveel mogelijk met gebruikmaking van kennis en vaardigheden uit het hele land.

Nieuwe projecten, o.a. met evangelisatie-predikanten of het trainen van een ex-moslim gebeurt met ondersteuning vanuit het kerkverband en begeleiding vanuit het LVEA en IRTT.

We vragen ons in dit artikel af in welke plaats deze huidige ontwikkelingen op evangelisatie (en ook wel zending en oecumene) in het totaal van ons kerk zijn gaan innemen? Kunnen we ze nog langer beschouwen als een belangrijke neven-functie van de kerk, of leert ons juist de druk van de huidige tijd ons tot herbezinning op de prioriteiten van de taken binnen de kerk?

gen voor anderen kan zijn. Niet als een kortlopende bevestiging om nog te redden wat er te redden valt, maar als een dieper verwortelde overtuiging over de eigen aard van de christelijke kerk.

Zegen erkennen en vaste plaats geven

Juist het ontvangen van zegen van God dringt je als kerk tot knoening. Hoe komt het eigenlijk & we nu pas zo 'druk' in de weer zijn met evangelisatie? Nee, we ontkennen niet dat er al evangelisatie binnen de kerken geweest is vanaf bijv. de Afscheiding. Nog minder ontkennen we de activiteiten die er in onze kerken sinds de Vrijmaking zijn geweest. We danken de Here voor de vele zegen die Hij daardoor gegeven heeft. Toch klinkt nu meer dan vroeger de vraag op naar de plaats van de evangelisatie in het midden van de kerken. De tijd van vandaag, en met de grootschalige leegloop van de kerken, en met de toenemende andere religies in Nederland eist eenvoudigweg een scherper nadenken over de missionaire taak van de kerken.

Hoe komt het bijv. dat wij in onze Kerkorde maar één artikel over evangelisatie hebben en dan nog minimaal geformuleerd? Dat wij in ons midden geen 'evangelist' kennen, geen vaste, door de kerken aangestelde en bevestigde werkers? Let wel, ik beweer niet dat we nu maar klakkeloos achter andere kerken en genootschappen aan moeten lopen om ook maar snel even wat mensen een vaste baan te geven. Ik vraag alleen naar de bescheiden plaats van evangelisatie (iets minder geldt dat ook voor zending) in ons kerkelijk leven en in de kerkor-

We noteerden vorige keer dat de kerkverlating en het toenemende onchristelijk karakter van onze samenleving wel degelijk een vloek

van God inhoudt. Toch is dat niet het laatste woord. Het dringt de kerk meer en meer tot de vraag hoe zij nog in deze situatie tot een ze-

de. Nogmaals, dat is geen aanklacht tegen onze goede orde, maar een doormeten van onze kerkelijke **praktijk** in het licht van de missionaire **taken van** vandaag.

- missionair elan onderstreept in de Reformatie

Om een antwoord **te** vinden dienen we terug **te** gaan naar de tijd van de Reformatie. **In** die dagen werd het kerkelijk leven radicaal en totaal herzien. Juist omdat het **evangelie** van genade opnieuw was **doorge-**, **broken** betekende dat een totaal andere visie op **kerk en kerkzijn**. Die Reformatie als **her-ontdekking van** het evangelie van genade **was** tegelijk niets minder dan **een** herontdekken van de **zending**. Anders dan soms wel wordt beweerd' heeft de Reformatie nieuwe **stootkracht** voor de zending gegeven. Haar belijdenis is, omdat het een christelijke belijdenis is, impliciet en inherent missionair.

*Anders dan **soms** wel wordt beweerd heeft de Reformatie nieuwe stootkracht voor de zending gegeven, Haar belijdenis is, omdat het een christelijke belijdenis is, impliciet en inherent missionair.*

Op meerdere punten komt dat ook expliciet aan de orde. **Alleen** al de belijdenis **van** de kerk in de **Heid**. Cat. vla 54 uit het hele menselijke geslacht in het **ware** geloof, van begin tot het eind van de geschiedenis is als een banier voor de zending. In vla 86 worden we **opgeroepen** met onze goede daden, het hele leven van dankbaarheid, onze naaste voor **Christus** te winnen. Een zeer centraal moment dus in ons christelijk belijden en leven. En telkens wanneer we het Onze Vader bidden vragen we ook, in de derde bede, dat God zijn **kerk** zal 'bewaren en vermeerderen', vla 123. In de Dordtse Leerregels **struikel** je

als het ware over die missionaire momenten. We doen even een greep uit het vele **materiaal**. In I:3 (p. 473) is sprake van de zending op basis van Gods welbehagen. De hele verkiezingsleer erkent Gods werk onder alle volken en tijden, I:7-10 (p. 474-6). In II:5 (p. 484) klinkt het opdracht van **zendings-** **prediking** zonder onderscheid (naar taal, natie, ras, **stand** of klasse) met bevel van bekering en geloof. In III/VI:8 (p. 490) ligt de **nadruk** op Gods hartelijk gemeend verlangen naar **bekeerde** mensen, **en de daar-** mee gepaard gaande ernst van zending- en **evangelisatiewerk**.

- gericht op het bewaren

Toch mag je gerust stellen dat de hele belijdenis juist gericht is op het herstel van de kerk tegen het **verval** in de **roomskatholieke** en de verwarring in het doperse **denken**. Anders **gezegd**, het missionaire karakter heeft niet de hoofdtoon. **Dat** is **ook** niet verwonderlijk. **De kerk** moest te midden van **verwaterd** en vervalst christendom opnieuw de lijnen uitzetten van waarachtig geloof. Ze moest de 'christenheid' tot dat geloof terugbrengen, **in** een grootse **her-evangelisatie-actie** van de **toenmalige** christelijke wereld, **met** name Europa. En, **eenmaal** voor het 'gereformeerde' **geloof gewon-** **nen** **moest** de kerk haar **leden k-** **schermen** en bewaren tegen de vele **vormen** van afval, verdraaiingen verzet. Tegen de **onzekerheid** over het eeuwige heil wilde de kerk van de Reformatie haar **leden** overtuigen en vasthouden bij de vaste beloften die God **aan** haar had gegeven. Vandaar bijv. de onderstreping **van** die vastheid in het handhaven van de kinderdoop, v/a 74 HC. In haar kerkelijke organisatie **was** de kerk er net zo **goed** op uit de doorgang en doorwerking van de prediking van de genade het volle pond te geven. Daartoe **moest** ze nadrukkelijk toezien dat er geen loslopende predikers de **gemeenten** **maar** in het wilde weg alles konden verkondigen. Vandaar terecht de

strengere controle op de 'preekstoel' in **de examinatie van voorgangers**. Vandaar ook de onderlinge orde in en verhoudingen tussen de werkers in de gemeente, de predikanten, ouderlingen, diakenen en leraren. Alles gericht om de bestaande kerken met voile teugen te dienen en **bij** het evangelie te bewaren. Dat was ook de allereerste opdracht van de kerken toen. Stel je **maar** even voor die turbulente tijd van de doorbraak uit de Roomse kerk, maar tegelijk ook de tegencampagne van Rome en niet minder van de vele **secten**, die om het hardst vochten om de 'zielen' van de kerkangere. Terecht dat de kerk van de Reformatie toen haar kerkelijke lijnen, grenzen en **verantwoordelijk-** **heden** nauwkeurig heeft geformuleerd. Er was **geen misverstand** mogelijk **waar** je moest **zijn** om behouden te worden en hoe je bij de **ware** leer en het geloof bewaard **moest** blijven. Alle **kerkelijke** diensten en dienaren waren daarop gericht en gaven daaraan al hun **energie**.

- herformulering in christelijk Europa

Er komt nog een element bij. De belijdenissen en de **kerkelijke** orde werd niet opgemaakt in **een** heidens milieu, maar op christelijke bodem. Hoe we ook mogen denken over de diepgang van het evangelie in de Middeleeuwen, feit is dat heel Europa, tot in de regering toe, **christe-** **lijk** was. Binnen Europa zullen wel mensen geweest zijn, Joden zeker, met een ander **geloof**, maar er lie-

Toen het christelijk geloof scherper geformuleerd moest worden richtte zich dat dus ook niet tegen al die heldense religies, maar tegen het heldendom zoals zich dat had genesteld in het denken van de christelijke kerk.

pen geen animisten, Boeddhisten, Hindu's, Confucianen en Islamie-

ten over de vloer. **Toen** het christelijk geloof scherper geformuleerd moest worden richtte zich dat dus **ook** niet tegen al die heidense religies, maar tegen het heidendom zoals **zich** dat had genesteld in het denken van de christelijke **kerk**. Wie dus vandaag de **dag** met bijv. **Islamieten** het geloofsgesprek wil aangaan vindt heus stof **genoeg** in **onze** belijdenissen om **hem** of haar met een gepast antwoord te dienen. Maar wie nu in die belijdenissen een gericht en **toegespitste** handleiding voor de missionaire benadering zoekt, overvraagt de belijdenissen. Daarvoor werden ze niet **ge-****maakt**.

In het denken van de **gereformeerden** bestonden uiteraard de **niet-be-**keerde heidenen heus wel, maar ze stonden niet voorop in hun aandacht. Dat hoefde ook niet. Hun zorg was, de **kerk** opnieuw helder van de grond te **krijgen** tegen het serni- en vervalste christendom in. Daarbij gingen ze er **terecht** vanuit dat ook de bestaande 'christelijke' **overheden** kleur moesten bekennen. **Luther** heeft zelfs de overheden een plaats in de kerkelijke besluitvorming gegeven. Gelukkig heeft Calvijn op dit punt het **eigen** besluitrecht van de **christelijke** kerk helder gezien en verdedigd. Echter het bestaan van een min of meer christelijke overheid, hoezeer die zich ook soms tegen de kerk kon **keren** in vervolging en **gericht**, **was** gemeengoed in die dagen. Vandaar dat hun eis om kerkelijke bescherming door de overheid zich meer beriep op de bijbelse taak van de overheid dan op het **meer** algemene **beginsel** van bescherming **van** (afwijkende) **min-**derheden.² Het **heeft** geduurd tot 1905 om de belijdenis op dit punt aan te scherpen, toen de 21 woorden **over** de uitroeping **van** de valse godsdienst **door** de overheid, **ge-**schrappt werden.

Ook in de Kerkorde gold hetzelfde stramien. Er was heus wel zicht op de **taak** van zending. Mogelijkheden tot **uitzending** van **zendelingen** was er dus **wel** binnen de KO. Echter, hier opnieuw valt te constateren

dat dat element niet vooraan stond in het **herformuleren** van de kerkelijke kaders in de tijd van de Reformatie. Hun zorg **was** het **interne** kerkelijke leven opnieuw goed op orde te brengen. Wie dus zoekt naar elementen die **van** dienst kunnen zijn bij zending en evangelisatie vindt genoeg handvaten om aan de slag te gaan. Wie echter een **gerichte en toegespitste** structuur verwacht waarmee de **kerk** deze taken **wil** uitvoeren overvraagt de KO. Het heeft dan ook best enige tijd geduurd voordat een apart artikel, art. 52 werd ingevoerd in 1902, werd toegevoegd om de **zendings-**zaken structureel aan te **pakken**. Dat artikel werd overigens weer **ge-**schrappt in 1951. De huidige artikelen 24 en 25 **formuleren** terecht de kerkelijke taak tot zending (en art. 26 **ook** tot evangelisatie), waarmee een **bepaalde** leemte tenminste werd opgevuld. Wie nu uit de toevoeging van de enkele artikelen concludeert dat daarmee zending en evangelisatie structureel en integraal binnen de kerkelijke organisatie is opgenomen doet echter een stap te ver.

- herformulering in onchristelijk Europa

We constateren zowel bij de belijdenissen als bij de K.O. zonder meer de ruimte en het elan van zending en evangelisatie. Wel moeten we zeggen dat het niet dominant aanwezig is. Het blijft om zo te zeggen **een** keurig en fleurig **opstik-**sel op het fiere **vaandel** van de bestaande kerk. Het is er onmiskenbaar, maar het staat niet voorop in de aandacht. Anders gezegd, het doorademt en **doorzuurt** niet het gehele kerkelijke leven.

Nogmaals, dat nemen we de kerken van de Reformatie allerminst kwalijk. We nemen het ook de kerken vandaag niet kwalijk. We constateren alleen dat er bij het verschuiven van de tijd, meer dan reden genoeg is, om na te denken over het eigen karakter van de christelijke kerk, haar taken **en** prioriteiten. Voorlo-

pig **kunnen** we inderdaad hier en daar iets toevoegen of aanvullen, zodat de missionaire opdracht niet vergeten wordt. Op de lange duur bevredigt dat niet en mag het ook niet zo blijven.

Naar mijn gevoel zijn we met de veranderingen sinds de Tweede Wereldoorlog toe aan een totale doorlichting van het hele kerkelijke leven met het oog op de missionaire taken. En ik noem in het verlengde daarvan de oecumenische taken er maar bij.

De Reformatie heeft destijds radicale en drastische beslissingen durven **ne-**men om de kerk opnieuw in de steigers te zetten. **Naar mijn** gevoel zijn we met de veranderingen sinds de Tweede Wereldoorlog toe aan een totale doorlichting van **het** hele kerkelijke leven met **het** oog op de missionaire taken. En ik noem in het verlengde daarvan de oecumenische **m-**ken er maar bij. Het verdwijnen van het zogenaamde 'Constantijnse **tijd-**perk', wat ik boven even kort aanduidde, dringt de **kerken** in het **Wes-**ten tot **revisie** van haar kerkelijke **structuren** en prioriteiten.

Dat hoeft ze niet krampachtig en achter adem te doen. Veel kerken buiten Europa hebben nooit zo'n tijdperk gehad. De Here heeft het in zijn Woord ook niet beloofd. We moeten **niet** als Jona angstvallig vasthouden aan de wonderboom die de Here gedurende enige tijd in zijn genade gaf. Als we in rekening brengen dat in andere landen de kerk dan toch ook kon bestaan en groeien, en dat het grootste gedeelte van de christenheid buiten Europa gevonden wordt, mag dat **ons** moed geven om de taak **van** **kerk-**zijn in **een** veranderend klimaat op te pakken. De zegen zal er des te groter om zijn.

Gods doel met de kerk

Als we de roeping erkennen om

kerk van **God** te zijn in alle facetten zullen **we** de Schriften op dit punt **goed** moeten bestuderen. Het is onmogelijk om dat nu uitvoerig te **doen**. Vandaar dat ik als **insteekpunt** wil wijzen op **een** centrale tekst, Luk. 24:46-47:

'En Christus zei [op de avond van de opstandingsdag] tot hen [zijn discipelen, straks apostelen]: "Aldus staat er geschreven [in het Oude Testament], dat de Christus *moest* lijden en ten derden dagen opstaan uit de doden, en dat in zijn naam *moest* geprekeet worden bekering tot vergeving der zonden *aan alle* volken, te beginnen bij Jeruzalem, [...]"

Deze tekst is gedeeltelijk, vooral vers 46, overbekend onder ons. We zijn grootgebracht bij het inzicht dat het Oude Testament volop getuigt van de Christus die moest **lijden**. Wie het Oude Testament leest moet het lezen met Christus als de kern. We smeeden er zelfs een woord voor, '**christocentrisch**'. We belijden daarom ook terecht de **eenheid** van het Oude en Nieuwe Testament rondom de **persoon** en het werk van Christus. We verwerpen terecht **mensen** die het Oude Testament daarom **naar** dicht laten, of zelfs beweren dat het Oude Testament eigenlijk **van** een andere God afstamt.

- prediking aan alle volken

Maar hebben we ook het tweede gedeelte, vers 47, goed gelezen en daar ons sterk mee **gemaakt**?! Daar staat namelijk dat al in het Oude Testament staat dat het evangelie bedoeld **is** om **aan aan alle volken** verkondigd **te worden**. We kijken daar best even van op. Al **te** gemakkelijk **denken we vaak** dat het in het Oude Testament om het behoud van de Joodse kerk ging, met het oog op de komst van de **Christus**. Dat is ook zo. Maar dat gaf **aanleiding** om nu ook te denken dat de nieuwtestamentische **kerk**, die in de plaats van de Joodse kerk **gekomen** is, nu net zo kerk **kan** zijn als de

Joodse kerk in het Oude Testament. Met **alle** gegevens, **structuren** en modellen uit het OT bij de hand om je **sterk** en verdedigend op te stellen tegenover de niet-gelovige **heidenwereld**. Dan is zending in feite maar een bijkomend verschijnsel geworden...

*Vaak gebruiken we het OT als sjabloon voor het huidige kerk-zijn en vergeten dat het OT 'maar' een voorbereidende fase was waarin de kerk klaargestoomd moest worden om **zendende** kerk te worden met het **ei** evangelie van Christus.*

Christus leert het net omgekeerd. Niet de Joodse **kerk was** de kern van het OT, maar toen **ook** al, de **kerk uit de heidenwereld**. Vaak gebruiken we het OT als sjabloon voor het huidige **kerk-zijn** en vergeten dat het OT 'maar' een **voorbereidende fase was** waarin de **kerk** klaargestoomd moest worden om **zendende** kerk te worden met het evangelie van **Christus**. God had dat al duidelijk gemaakt aan Abraham, Gen. 12:3, 'in u zullen alle geslachten van de aardbodem gezegend zijn.' Dat sloeg op de komst van Christus. God zette Abraham en de hele OT-kerk in de **zendings**-school. Zending is niet pas bedacht in het NT, nee, het is het integrale en centrale programma van God, waarvoor Hij de kerk in het leven **riep**. Daarom is zending ook maar niet een bij-verschijnsel dat bij de **kerk** hoort, maar het **hoofdbestanddeel** van het hele onderwijs van de bijbel. De zogenaamde '**zendings**-teksten' in het Nieuwe Testament zijn **geen** loshangende kreten, maar topjes van de hele ijsberg aan zending, die geprekeet wordt door OT en NT.

Zeker, de **kerkleden** van het Oude Testament mochten **nog niet** op zendingsspad. Er werden **nog geen** visa **verstrekt**. Maar hun hele ker-

kelijke leven moest toeleiden naar het moment **van** het **er-op-uit-trek**-ken. Omdat het echter **allemaal** erg lang duurde, bijna 2000 jaar, kon het zo maar gebeuren dat de kerk zichzelf als einddoel ging beschouwen. **Dan** telt de wereld van het ongelooft rondom haar niet of nauwelijks meer mee. Meer als omgeving om je tegen af te zetten dan die te winnen.... En net als de Joodse kerk eeuwenlang zo gedacht heeft **kon** de Nieuwtestamentische **kerk**, die nog beter kon weten **trouwens**, opnieuw zo denken, toen ze eenmaal voet aan de **grond** gekregen had, zelfs met een '**christelijke**' overheid. **Dan** zijn we immers **kerk** en wie doet er ons wat?!

Ja, dan komt **zelfs** hier en daar de **gedachte** op dat God in een bepaald land nog **een** theocratie zal geven, waardoor dat land **een** nieuw soort Israël **kan** worden. Of nog erger, dat **gaan** anderen, uit verlegenheid om hun **eigen** **kerksituatie** het huidige Palestina maar alvast **verheffen** tot het land waar God **zijn** kerk **uiteindelijk** nog zal planten... Het brengt ons al verder vandaan **bij** wat Christus onderwees in Lukas 24.

- Pinksteren: startschot voor de kerk onder de volken

Nadat Christus dit onderwijs gaf **moesten** de apostelen nog wachten tot de komst van de Geest, op Pinksteren. Niet om hen te bekeren tot geloof in Christus, maar om hen te bekwamen en toe te **rusten** tot alle vrijmoedigheid om met het evangelie nu **eindelijk** de **stap onder de volken te doen**. Nu **moesten** ze de consequenties **trekken** uit de bedoeeling van God in het Oude Testament. Niet de voorbereiding-tot-zending als het eigenlijke werk zien, maar het bekeren van ongelovigen, het planten, bewaren en vermeerderen van kerken. Dat moest maar niet als bij-werking van het kerk-zijn gebracht worden, **maar** als haar hoofdtaak. Niet blijven zitten waar je zit, maar verder **trekken**, de wereld door. Niet alleen geografisch, maar ook de religieuze

wereld **van** het ongelooft. **Telkens** en telkens **weer**. Dat moet **terug** te vinden zijn in de **opzet van het kerkwerk**, in de structuren, te horen in de **preken**, te merken in het **onderwijs**, te zien in het christelijke leven. Geen terugkeer tot de **tijd van het Oude Testament**, maar **toewending** tot het doel van het Oude Testament.

Dut zendingsmotief moet terug te vinden zijn in de opzet van het kerkwerk, in de structuren, te horen in de preken, te merken in het onderwijs, te zien in het christelijke leven. Geen terugkeer tot de tijd van het Oude Testament, maar toewending tot het doel van het Oude Testament.

Hoe dat moet? **Daar** staat het Nieuwe Testament vol mee. Eerst in de geschiedenis van de eerste **zendingsperiode**, beschreven in **Handelingen** der apostelen. Vervolgens in de toelichting en illustraties bij de **uitvoering** van die taak, de **bemoediging** en het volhardend **aandringen** tot die doorgaande **zendingsactiviteit** in de vele Brieven van het Nieuwe Testament. Lees **ze** maar als missionaire documenten en je zult ontdekken dat ze telkens met **Christus** in het centrale licht het Oude Testament in haar ware **bedoeling** aan het woord laten. Die **taak en dat werk geeft vorm** aan de organisatie en de **belijdenisvorming** van de kerk. Zending stelt vasthoudend haar prioriteiten, **ook** aan oudere kerken. Om ze **weer** fris en herkenbaar tot **kerk** te maken.

Nieuwe wegen van de oude koers

Missionair kerk zijn **kan** niet in een handomdraai. Een artikel over **zending en evangelisatie** houdt **wel** de aandacht **warm**, maar garandeert **nog** geen integrale missionaire visie en praktijk. **Ook** de **belijdenissen**

staan wat dit **betreft eerder** met het gezicht naar de **kerk toe** dan naar de wereld. Ze helpen ons voortreffelijk om **ons** in het geloof **te** onderwijzen, te bemoedigen, te verzekeren en te versterken. De vraag hoe **de kerken anderen** wil aanspreken en bewegen tot geloof in Christus is opengelaten om op een ander tijdstip meer **aan** de orde te komen.

Missionair kerk zijn kan niet in een handomdraai. Een artikel over zending en evangelisatie houdt wel de aandacht warm, maar garandeert nog geen integrale missionaire visie en praktijk.

Het is de vraag om een integrale kleuring van het hele christelijke belijden met het **oog** op het winnen van de ongelovige. In dat licht **mag de aandacht wel opnieuw op de kerk vallen**, namelijk om **als** instrument van God te opereren in zijn wereld tot behoud van velen.

- missionaire dimensie

Met andere woorden, de **missionaire dimensie** van de kerk kan dan expliciet **aan de orde komen**. Telkens **weer** wordt duidelijk dat **alleen** al kerk zijn **sen** uitstraling **heeft**. In een **tijd** dat niets meer vanzelfsprekend wordt geacht betekent het **bestaan** en het **voortbestaan** van de kerk heel wat **voor** de wereld. **Het** stelt openlijk en publiek de ongelovigen voor de vraag wat dit 'instituut' eigenlijk voorstelt.

Tegelijk stelt het aan de gelovigen zelf die vraag. Wat stelt het geloven voor? **Hoe** zichtbaar is het voor anderen? Wat betekent **het** in dagelijkse beslissingen **op** allerhande gebied? **Regeert** Christus ons **hebben** en houden? Volgen we werkelijk de prioriteiten die Hij stelt? Het betekent voor het 'gewone' **christelijke** leven, dat we er bewuster dan ooit mee om moeten gaan. Beseffen dat het **een** demonstratie van Christus is of niet. **Daarvoor** hoef

je nog **niet** apart **de straat** op of de huizen in. Nee, dit onderdeel, de missionaire **dimensie**, is de beste 'reclame' voor de kerk. Zonder dat zal de opzettelijke actie snel doodbloeden.

- missionaire intentie

Gelukkig, niet iedere christen moet de ongelovige tegemoet **treden** met de **roeping** tot bekering en geloof. Of z'n hele leven daarop **toe** te leggen. Dat **zou** overvragen van de meesten van ons zijn. Dat niet iedereen de inhoud van bijv. het Moslim-geloof kent en zijn **specifiek** verzet tegen **Christus**, is **persé** geen **schande**. Het zou ook onderschatten zijn van de kracht van het ongelooft. Alsof ieder belijdend lid nu **ook** toegerust is om anderen aan te spreken, te weerleggen en te bevelen in **Christus** te geloven. Die al te naïeve opvatting kan tot praktijken leiden waarbij de ongelovigen terecht zich van de kerk **afkeren**. Ik ben er niet genist op dat **ook** onder ons niet **zo** gedacht en gehandeld wordt.

De intentionele missionaire **roeping** vervult de **kerk door mensen** uit haar midden op te leiden, toe te rusten,³ aan te stellen en te instrueren om een specifiek **werk** te doen, al dan niet met ambtelijke bevoegdheid. Dat werk moet er inderdaad effectief en **doelmatig** op gericht zijn ongelovigen met Christus te confronteren **en** hun ook de vraag en het **bevel** tot geloof voor te leggen. **Voor** het **zendingswerk** is dat **min** of meer geregeld in het **beroepen van zendingen**. Die worden in alle opzichten opgeleid en **toegerust** voor een **brede taak van prediking**, dopen, kerkstichtingen toewerken naar kerkverband.

Waar is diezelfde toerusting en aandacht voor het werk in Nederland? **Dan** hoeft heus niet **elke** werker een **semi-zending** te worden. Maar de intentionele opzettelijke kant van het missionair **gemeente-zijn** **mag** de **kerk** niet maar overlappen aan de mogelijkheden van de individuele gemeentelieden. Daar

zullen net zo goed aangestelden een plaats in moeten nemen. Niet los van of zonder de gemeente, absoluut niet, evangelisatie is immers geen zending. De hele gemeente kan in haar missionaire dimensie **ingeschakeld** worden en een plaats **krijgen**. Maar de enkelen, en ik hoop dat het er velen zullen zijn, die specifiek deze opzettelijke benadering tot hun (gedeeltelijke) dagtaak zien, gaan er op uit en spreken de ander **aan**.

Waar is diezelfde toerusting en aandacht voor het missionair werk in Nederland? D m hoeft heus niet elke werker een semi-zending te worden. Maar de intentionele en opzettelijke kant van het missionair gemeente-zijn mag de kerk niet maar overlaten aan de mogelijkheden van de individuele gemeenteleden. Daar zullen net zo goed aangestelden een plaats in moeten nemen,

En ze houden vol, totdat duidelijk is welke kant die ander opgaat. Voor of tegen Christus. Want het resultaat van hun **werk** laten ze aan God over. Maar ze noteren het goed! Want dat is de aanwijzing **van** God over het vervolg van hun traject, of de inzet **van** de kerk.

Achterblijvers worden koplopers

Geen enkele reden om alleen maar te treuren dus als de kerken leeg lopen, al of niet in vakantietijd. **Wel** alle reden om je als kerken gereed te maken om van de achterblijvers koplopers te maken. Kerk zijn en christen zijn, **met** volle teugen, dat is geen zaak voor de achterblijvers in onze cultuur. Integendeel, het zijn de koplopers voor een nieuwe eeuw, een nieuwe toekomst. Daarom zijn ze altijd bereid van hun geloof verantwoording af te leggen zowel wie aan hen daarom vragen,

als als hen die achteloos aan hen voorbij proberen te lopen.

A m een missionaire kerk en missionair gevormde christenen loopt niemand ongemerkt voorbij. Zijzelf weten het nu al. De wereld zal het straks ook weten.

¹ Die bewering wordt gedegen weerlegd door o.a. dr. L.J. Joosse in zijn dissertatie *Scoone dingen zijn swaere dingen*, Leiden 1992.

² Tot eer van het gereformeerde principe dient nadrukkelijk gesteld te worden dat er ruimte moest zijn voor mensen met afwijkende en desnoods onchristelijke meningen. De praktijk heeft zich daaraan lang niet gehouden, gezien de achteruitzetting van de

roomse kerk en missie in vorige eeuwen. Dat bijv. een man als Descartes juist in Nederland veilig kon wonen, hoezeer hij ook kerkelijk werd bestreden, en de ruimte voor de Joden in Nederland, bewijzen hoe het, zij het lang niet volmaakt, ook kon.

³ Een door het GVI en LVEA opgestelde cursus 'Met hart en mond en handen', gecombineerd met *De klok van nieuw leven* heeft hiervoor een eerste praktische aanzet gegeven.

Drs. C.J. Haak is universitair docent Zendingwetenschap, Godsdienswetenschap en Evangelistiek aan de Theologische Universiteit te Kampen en docent aan het Institute of Reformed Theological Training te Zwolle.

Bibliotheek Bralectah
gereformeerde bibliotheek voor
mensen met een leeshandicap

.....Heeft
De Reformatie
op cassette

Telefoon 0521 - 515946

Rapporten.....

 de Bunschoter b.
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

HOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN

BOEKHANDEL
Uw boekenbestelling 010-4820488

VAN RIETSCHOTEN

Keizerswaard 8, 3078 AM Rotterdam, Winkelcentrum Keizerswaard

HOTEL • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN

STICHTING AFBOW

De stichting Afbouw te Kampen stelt zich ten doel de beoefening van de gereformeerde theologie te bevorderen door met name te helpen bij de financiering van proefschriften ten dienste van promoties aan de Universiteit te Kampen.

Voor haar inkomsten is de stichting geheel aangewezen op giften van meelevende kerkleden.

Inlichtingen worden graag gegeven door het bestuur:

C. Trimp 038 - 331 48 69

B. Kamphuis 038 - 332 62 48 en

J.E. de Kimpe 038 - 331 63 84.

Giften, die fiscaal aftrekbaar zijn, worden graag ingewacht via bankrekeningno. 63.18.36.934.

ten name van Stichting Afbouw, p/a Hoefblad 4,8265 GM Kampen.

Postrekening van de Generale Bank te Kampen: 8065 52.

BEOOGD KABINETSBELEID BRENGT GEEN GELUK AAN

A.J. Verbrugh

Samenleving

Het regeerakkoord van het kabinet-Kok II kent aan ieder een portie zelfontplooiing toe, om daarmee te helpen consumeren en produceren. Volgens het Centraal Planbureau liggen groei van economie, banen en koopkracht, naast minder inflatie en staatsschuld in de verwachting. Een aantal ervaren bestuurders legde zich vast op dit akkoord. Moeten de burgers zich nu niet gelukkig prijzen met zo'n kabinet? Er zijn verschillende opvattingen over geluk. Bij het nieuwe kabinet ontbreekt, behalve het zakelijke materialistische geluk dat het wil bevorderen, vrijwel elke bezielende en grote morele gedachte. Hierdoor loopt de bevolking haar teleurstelling tegemoet en krijgen onverschilligheid en criminaliteit meer kansen.

'Opnieuw een gewoon kabinet'

Door de kwartiermakers van het kabinet is gezocht naar onder meer een evenwicht van lastenverlichting, werkgelegenheid, bezuinigingen, verkorting van wachtlijsten in de zorg, kleinere klassen bij het onderwijs, armoedebestrijding en milieubehoud. En dit bij een zo goed mogelijk kloppende boekhouding. De complete tekst hiervan kwam op Internet. Samengevat: er is gestreefd naar een bestaan voor allen, waarbij de grootste zorgen zijn weggenomen, waarbij zoveel mogelijk werktaken en pretjes voor het grootste aantal mensen bereikbaar zijn en waarbij vooral slechts kalme en kleine zorgjes en plezierjes (bv. over belastinghervorming) zijn overgebleven om over na te denken. Velen kunnen dankbaar zijn voor de voortzetting van het stoffe-

lijk welzijn, waartoe Paars II lijkt te zullen bijdragen.

Toch schiet ook bij dit kabinet het beoogde beleid tekort, zelfs als we afzien van bepaalde onwenselijke voornemens (bijv. 'homohuwelijk', aandacht voor samenwerkings-school) en van het teveel aan financieel optimisme. Het beleid wil vooral zakelijk zijn, maar de zakelijkheid is eenzijdig. Geprobeerd wordt een evenwicht 'tussen individuele ontplooiing en wederzijdse verantwoordelijkheid' te vinden, zo staat in het voorwoord van het akkoord. In groter verband betekent een evenwicht meestal pas-op-de-plaats maken. Visie voor een toekomst ontbreekt dan ook. Het wordt 'opnieuw een gewoon kabinet', zei formateur Kok op 20 juli. Maar hoe kan dit anders als de spil van het beleid een minister-president is die enige jaren geleden verklaarde dat hij zijn ideologische ve-

ren had afgeschud. Sedertdien laat hij van het aangroeien van mooiere veren niets zien. Werd minister Kok maar eens minder gewoon en in visie buitengewoon! Het beleid waaraan hij weer leiding geeft, is een beleid zonder ziel, zoals P.A. Bergwerff al schreef in het *Nederlands Dagblad* van 7 juli. Het regeerideaal is te laag gekozen.

Het kabinet kiest voor het geluk uit de Verlichtingstijd

Hoe komt dit? Oorzaak is dat alle drie regeringspartijen PvdA, VVD en D66 nog steeds teruggaan naar de politieke gedachten uit de Verlichtingstijd van de 18de/19de eeuw. In de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring (uit 1776) verwees de opsteller Thomas Jefferson naar leven, vrijheid en geluk. Volgens deze Verklaring hebben de mensen van hun Schepper onvervreembare rechten gekregen. Daartoe behoren het leven, de vrijheid en het najagen van geluk (the pursuit of happiness). De overheden zijn er om deze rechten te verzekeren. President Clinton herinnerde hieraan in zijn rede voor de universiteit in Peking tijdens zijn recente bezoek aan China. De verklaring van deze rechten eist toelichting. In hetzelfde Amerika wordt de doodstraf toegepast. Een moordenaar heeft dus geen onvervreembare recht op zijn leven. Ook over de vrijheid moet meer worden gezegd. De burgers zijn niet vrij om alles te doen wat maar bij hen opkomt. Daarom moet ook worden toegelicht wat wordt bedoeld met het geluk waarom het gaat. In de sociale Verlichtingsfilosofie van omstreeks 1776 betekende de 'happiness' iets dat in het teken

staat van onmiddellijke nuttigheid. De rechtsgeleerde en ethicus Jeremy Bentham (1748-1832) wilde ieder in dit nut laten delen en zijn oogmerk was 'het grootste geluk van het grootste aantal'. In de *Staatsregeling des Bataafschen* Volks van 1801 ving art.1 aan met de woorden: Het geluk van allen is de hoogste Wet. Het najagen van stoffelijk-zinnelijk genieten en plezier, dat doorgaans 'hedonisme' wordt genoemd, werd hierdoor niet uitgesloten. We kunnen ons niet onttrekken aan de indruk dat ook de onderhandelaars die hielpen het nieuwe paarse kabinet tot stand te brengen, 'het geluk van allen' uit het 18de eeuwse Verlichtingsdenken als hoogste richtlijn voor ogen stond.

Liberalisme en socialisme hebben hieraan lange tijd hun eigen uitwerking willen geven. Veel liberalen gingen uit van het individu dat zou worden geleid door zijn eigenliefde als krachtige levensdrang, om naar behoeftebevrediging en bezit te streven. De gehele samenleving zou daarvan kunnen meeprofiteren. Socialisten streden voor het materiële welzijn van vooral hen die in de vrije maatschappij in tragische of achteraan komende levensomstandigheden verkeren. De pragmatisten van D66 kunnen terugwijzen naar o.m. J.J. Rousseau die zowel vrijheid als volksmacht wilde (1762) met daarbij een evenwicht tussen persoonlijk geluk en algemeen welzijn (1782). Op de gemeenschappelijke noemer van het geluk voor allen kunnen deze drie stromingen elkaar vinden in het kabinet. Maar perspectief biedt de afgezaagde happiness-filosofie niet.

Politiek kan niet rechtstreeks gericht zijn op 'eeuwig geluk'

Er is uiteraard ook een andere opvatting van geluk, die met Verlichtingsfilosofieniets te maken heeft. In art. 17 van de "Ned. Geloofsbelijdenis wordt verklaard dat God zijn Zoon zou geven (Gen. 3:15)

om de mens voor eeuwig gelukkig te maken. En in de oude tekst van art.23 NGR staat met een verwijzing naar Rom. 4:6 dat de gelukzaligheid ligt in de vergeving van onze zonden. In de dikke 'Katechismus van de Katholieke Kerk (1995) lezen we dat het natuurlijk verlangen van de mens naar geluk van goddelijke oorsprong is. Het ware geluk ligt daarbij niet in rijkdom of welzijn, noch in menselijke eer of macht, noch in enig schepsel, maar in God alleen, bron van alle goed en alle liefde (1718; 1723).

Ook gelovige mensen kunnen echter in het politieke leven met deze opvatting van geluk onvoldoende beginnen. De regeringen moeten een beleid voeren voor de tijd dat de mensen op aarde zijn. Politiek is primair een kwestie van het hiernu maals. Weliswaar zijn gelovigen vreemdelingen op de aarde die een ander, hemels vaderland verwachten; Ps. 39:13; Hebr. 11:14. Maar de dag waarop de Heer terugkomt en de zijnen zal zeggen in te treden in de vreugde (Mat. 25:21) heeft geen aardse overheid in de hand. Daarom kan de politiek alleen als 'bijproduct' gericht zijn op 'eeuwig geluk'. Dit 'bijproduct' kan niet het hoofdproduct van het politieke bedrijf zijn. Betekent dit dan dat de happiness-filosofen van de Verlichting gelijk hadden toen zij het hoofdproduct van de politiek voor de burgers rechtstreeks gingen richten op onmiddellijk nut en genieten van het leven? En doen de uitvoerders van Paars I en II er goed aan dit te volgen?

Werken aan je roeping brengt geluk aan

Dit is zeker niet zo, want er is nog een ander, derde type van geluk. Het modewoord voor dit geluk is 'zingeving' die de mensen willen. Dit klinkt nogal filosofisch en abstract. Maar onlangs werd het werk van de Amerikaans-Hongaarse psycholoog aan de Chicago-Universiteit Mihaly Csikszentmihalyi in de Nederlandse pers bekend. Mihaly

vroeg wat de mens gelukkig maakt en verrichtte uitvoerig onderzoek. Zijn conclusie was dat geluk de uitkomst is van een leven dat je volledig betreft met geest en gevoel om iets te bereiken (H. Spiering in *NRC Handelsblad*, 4-7-98). Deze opvatting van geluk wekte enig opzien. Want ze strookt volstrekt niet met de hedonistische visie als zou geluk neerkomen op maximalisering van 'lust'.

Nu ontstaat het meeste geluk van de mensen inderdaad niet door het bezitten van iets, maar door het werkzaam streven naar iets. Het bezit van de zaak is het eind van het vermaak, luidt een oud gezegde. Het paradijs is zeker bij uitstek een geluksoord geweest, maar het geluk van de eerste mensen bestond niet uit aanhoudend zalig nietsdoen en slechts stil genieten van goede maaltijden, van de zon en de schaduw en van elkaars mooie lichamen. Zou de Schepper de mensen op de wereld hebben gebracht om hen op die manier te laten leven, volgens de regels van een ideaal dierenbestaan? Dit bestaan zou mensen snel vervelen. In werkelijkheid hadden de eerste mensen een groot doel voor zich: zij moesten de aarde bewerken en beheren, en daarin dienst vermchten en de eer geven aan de Allerhoogste. In de RPF/GPV-uitgave *Gelukkig is het land* (1996) hebben we deze 'cultuurtaak' de scheppingsbestemming van de mens genoemd.

We vinden in de waarnemingen van Mihaly wel iets dat met deze scheppingsbestemming uit de Bijbel overeenkomt. Want bij de mensen bleef ook na de zondeval en na het paradijs nog altijd iets over van een drang om aan hun bestemming te voldoen. Het gaat dan om de drang om krachten in te zetten voor de ontwikkeling en het beheer van de schepping en daarbij voor het vermijden van onrechtvaardigheden die de harmonie verstoren. Al in de schooljaren komt dit tot uiting. Het kind computert en zwoegt, hoewel soms met tegenzin, op zijn sommetjes en vragen om op het einde van

elk tijdvak **naar** een hogere **groep** te worden bevorderd. Na de schoolperiode **span** je je krachten in om een plaatsje in de maatschappij **te** **hijgen**, **of om te kunnen trouwen**. Later **wordt opvoeding** van de kinderen in veel gevallen het **levensdoel**. Er wordt **gewerkt, gesloofd en gestreden** voor een bepaald ideaal, een doel **dat vooruitgang** betekent en dat een **lijn** legt in ieders **geleijk** handelingen. Het geluk dat daarin meekomt, **bleef niet** onopgemerkt door de antwoordgevers op de vragen van **onderzoeker Mihaly**. **Ondanks** de zonde waarin de mens tot in het diepst van zijn hart is vervallen, en **& vloek die daarop de aarde trof**, is er van de uiterlijke structuur van de scheppingen daarbij **ook van de mens met zijn scheppingsbestemming** veel bewaard. **Mihaly** zag beter dan de filosofen van de 18de eeuw.

Zijn waarneming is niet in strijd met wat – **hoewel kernachtiger** – de Bijbel zegt: **Uw wet maakt mij gelukkig**; ik houd van uw geboden, **meer** dan van het mooiste goud. Wat de rechtvaardigen wensen, brengt enkel geluk (Ps. 119:174; 127; Spr. 11:23). **Bij geboden en wensen behoren een uitvoering en een streven**. De levensbevrediging die geluk heet, ondervindt **ieder die een goede zaak** nastreeft en **zo aan zijn scheppingsbestemming** en roeping werkt.

Eigen doelgerichtheid van het publieke domein

Het politieke **agnosticisme** (voorstelling als zouden we van God niets kunnen **weten of merken**) en het **morele relativisme** die het **regeringsprogram uitstraalt**, **belemmeren** de positieve ontwikkeling van een **bewuste en geluk verschaffende volksgeest**. Omdat zin en doel van maatschappij en staat buiten **het geldverdienen en het verfijnd resp. ongebonden consumeren nauwelijks** worden **gezien**, ontbreekt in de publieke sfeer het lange termijn denken en daarmee het **streven naar een ethisch aantrekkelijker situatie**.

De scheppingsbestemming van de mensen tot ontwikkelingen beheer van de schepping in dienst en tot eer van de God van eeuwig leven, waarop ze **zijn** aangelegd, **vindt geen aanknopingspunt** in het **beoogde regeerbeleid**.

Nu moet ieder **vrij zijn** om zich in **zijn** particuliere leven te laten **inspireren** of niet-inspireren door de filosofie **of religie die zijn voorkeur heeft**. Het totaal van de **bevolking is multireligieus en multicultureel**. De overheid blijft **daarbuiten**. Maar tot de **structuur van de mens behoort** zijn sociale aanleg. Het is niet goed dat de **mens alleen is**; Gen. 2:18. Ook dit behoort tot zijn **scheppingsbestemming**. Hij is als gezins-, **gemeenschaps- en maatschappijvormend wezen** gemaakt. Wie zich in het voor de **gehele samenleving bestemde publieke terrein begeeft, betreedt** daarom een domein met een eigen **scheppingswerkelijkheid**. **Verwacht mag worden** dat daar ook een eigen openbare **doelgerichtheid van toepassing is**, een publieke **zingeving**. Maar behalve het materialisme is die er niet.

Voorwaarden voor een gelukkig bestaan genegeerd

Soms wordt in liberalistische en **socialistische politieke kringen** de dwaze fantasie geleerd dat de **economische omstandigheden van de mens** geheel en al beslissend zijn voor **zijn geestelijk leven en daarmee voor zijn gelukservaringen**. **Zeker**, de demoraliserende invloed van armoede kennen we. Maar **de rest is onzin**. Je kunt juist zien dat de **mensen met een eerlijke geestesgesteldheid het meest te vinden zijn in de eenvoudige lagen** van de maatschappij. Terecht **vraagt & onbekend gebleven Agur uit de Spreuken hem armoede noch rijkdom te geven**, zodat hij niet zal stelen of zijn God verloochenen (30:9). De rijke verburgelijkt gemakkelijk tot iemand die zijn geld **nog** verder wil vermeerderen en die meent dat **personen en volken met minder rijkdom** dan hij, eerbied voor hem

moeten tonen. Dit lukt **meestal** niet en dat **geeft dan weer frustraties**. Over geluk **gesproken!**

We nemen aan dat de **a.s. regeringsverklaring** binnen de omheining zal blijven van het akkoord. **Daarin is dan weinig te vinden** dat de burger in het publieke en algemene sociale leven blijvend kan bevredigen en hem kan helpen zijn **doel als mens beter te bereiken**. Zijn doel is **op een manier** die bij hem past **naar een hogere bestemming te streven**. **Daarmee moeten ook** zijn medemensen in de **samenleving** waarin hij participeert, zijn **gebaat**. Dit is **ook zijn geluk**.

We weten wel dat een 'hogere bestemming' een **illusie** kan zijn. **Utopieën** en heilstaten **zijn** in de politiek nagestreefd, terwijl zij **luchtspiegelingen** waren die **maakten dat hun aanhangers werden verblind** en geweld en ongeluk **om** zich heen **verspreidden**. Zie de **utopie van het Marxisme**. Maar een utopie is de **karikatuur** van het werkelijke universele ideaal van de **mens** dat in **zijn scheppingsbestemming** ligt. **Zeker, een scheppingsbestemming uitvoeren die in dienst van God staat, vraagt als het erop aankomt plichtsbetrachting en gehoorzaamheid** aan de eeuwige Geest (Hebr.9:14), een hoge **norm** die – als je er **even goed over nadenkt** – **geen mens op aarde goed kan halen**. Maar toch is **het streven** **ker** naar **geén utopie omdat er ook een Rechtvaardige is geweest, Jezus Christus**, die pleitbezorger van zijn **mensen** is bij de **Vader die zijn pleitrede niet afwijst** (1 Joh. 2:1). Dit valt ver buiten het **zakelijke materialisme** van het paarse kabinet. Van 'zingeving' die van het kabinet naar het publieke leven van de **burgers** moet **uitstralen**, is **nu eenmaal** niets te vinden. Toch willen **mensen graag** met de **volheid van heel hun levensbewustzijn** voelen dat **ze ergens voor leven**, en voelen dat **ze goed leven**. **Ze willen een diepere bevrediging in hun bestaan ondervinden**. Ook voor het deel **waarin zij zich verbonden achten met het geheel van de samenle-**

ving (het regeerakkoord noemt **dit** de 'sociale cohesie') is dit hun wens. En voor landgenoten die door allerlei omstandigheden geïsoleerd in de maatschappij zijn (minder opgeleiden, **immigranten**), geldt deze **wens** nog veel sterker. Maar minister Kok en zijn 'gewone' kabinet **zullen** hierover niets zeggen – volgens regeerakkoord. **Integendeel**, de leegte van het publieke leven werkt nog eens extra terug naar het private leven. Als gevolg van **een** optredende vervaging tussen het **privé-leven** en het beroepsleven (dat zich **vaak** niet meer beperkt tot een **van 9 tot 5 uur** economie) is de invloed van het publieke leven zelfs groot. En dit kan maken dat je het doel niet meer ziet, er **hapert iets** aan het **kijsen** in de toekomst en het **gevaar** bestaat dat de richtlijn voor het gedrag in de maatschappij, die nog **heel** wat mensen hebben, wordt weggeslagen. Dan word je **ontevreden**, je voelt je ongelukkig, gaat klagen, en als er geen nieuw doel te vinden is, gaat alles **achteruit** door gebrek aan betrokkenheid. Is het **een wonder** dat **een** vlucht in de drugs velen een uitkomst lijkt?

Onvoldoende bestrijding van het publieke kwaad

De **onbezieldheid** die het **regerings**-program kenmerkt is niet alleen een **belemmering** voor een positieve ontwikkeling van onze volksgeest. Ze is ook oorzaak **van** een te **zwakke** preventie en **van aarzelend** opbeden tegenover negatieve ontwikkelingen in onze samenleving. Want hoe is de situatie? De **zondeval** maakte dat de mens uit is op het verkeerde en niet op het goede. Als **hij** losgeslagen is van alles, komen in zijn **hart** de gemeenschappen gemakkelijk boven: bedrog, verwoesting, seksueel geweld, enz. tot gebruik van ABC-wapens toe. Je kunt toch **niet** negeren, dat er fraude met **miljoenenvermogens** wordt gepleegd, dat moorden, wreed geweld, verkrachting, **seks** met kinderen en bv. ook georganiseerd terrorisme en nucleaire bedreiging (Midden-Oosten) tot de inhoud van de nieuwsberichten behoren? Het zijn de structuren van de **natuur** **waarin** de mensen leven, en **waar**-mee zij niet in conflict willen **ko-**

men, en de georganiseerde machten (met **name overheids**machten) die een ondergang van de samenleving willen voorkomen. die maken dat de meeste mensen zich op het goede willen richten (K. Schilder, *Heid. Catechismus I*, 374).

De genoemde 'nieuwsberichten' tonen echter dat desondanks criminaliteit en terrorisme aan de orde van de dag zijn, niet alleen in **verre buitenplaatsen** zoals **Johannesburg** of Colombia, maar zeker ook in het Nederlandse leefgebied. Nu wil de regering ongetwijfeld **doen** wat zij kan om deze kwaadaardige elementen te **bestrijden**. We krijgen meer politie. Maar die mag **vaak weer** niet streng optreden, want dit zou het open, relativerend-tolerante **karakter** van de beoogde samenleving **kunnen** schaden en de privacy in gevaar brengen. Volgens veel **steunverleners** aan 'paars' zou **vooral** moeten worden geprobeerd de burgers beter **bewust** te maken van de rechten van de mens. **Zij** moeten **leren inzien** dat onwettigheid en geweld hiermee onmogelijk **kunnen overeenstemmen**.

We twijfelen aan het rendement van zulke methoden. Want de **mensen** die zich van de grenzen **tussen** hun vrijheid en criminaliteit niets aantrekken, zien de politie en justitie die hun weg kruisen, **gewoon** als lastige knelpunten bij hun **bedrijfs**-voering, die ze door handigheid en bekwaam geweld moeten uitschakelen. **Ook** mensenrechten **zijn** alleen maar afkomstig van vergaderingen van mensen die moeilijk doen. Figuren die het daarover willen hebben, moet je kunnen overtuigen van het **nut** van **gedoogbeleid** of bedriegen.

Preventie van criminaliteit door christelijke wereldbeschouwing.

Een optimale inzet tegen criminaliteit is daarom **pas** mogelijk als niet slechts de **wet** streng wordt gehandhaafd. Aan de **ontspoorde**n moet ook met voldoende **overtuiging** worden gezegd dat ze niet alleen in strijd handelen met wat andere mensen en machtige vergaderingen van mensen verbieden, **maar** bovendien in strijd **zijn** met de nog veel machtigere God. Deze God

weet hun gedachten van veraf, ziet en kent hun **gaan** en spreken en is achter, naast en voor hen aanwezig. Hij geeft **hun** een **levensbestemming** die tegenovergesteld is aan wat zij willen en doen. Ook al zullen velen van hen met God en met erkenning **van** God de spot drijven, toch zal het woord van overheids-personen, **die** op juiste manier op de **bestemming** van de mensen **wijzen** om in de **maatschappij** onder God te dienen, met het alternatief dat zij aan een plaats van zelfverwijten en verwoesting worden prijsgegeven, een rem kunnen **zijn**. Die rem heeft al op het eerste begin van de ontsparingen invloed en **kan** daardoor preventief werken, bv. tegen aansluiting bij de georganiseerde misdaad.

Ook om deze reden valt het te betreuren dat het aangetreden kabinet **verstaat** van een regering die vanuit een christelijke wereldbeschouwing handelt en **argumenteert**. Anders **zou** zij met meer trefzekerheid het doorvreten van georganiseerde criminaliteit in het hart kunnen bestrijden. **Ook** de oproep (2 juli) van het interkerkelijk Contact in **Overheidszaken** (CIO) aan de **informatoren** van dit kabinet om zich niet met een beroep op neutraliteit **afzijdig** te houden van de bestemming van de mensen, had tot nu toe geen zichtbaar resultaat.

Laat niemand tegenwerpen dat in christelijk-katholiek Italië de mafia niettemin welig kon tieren. Zeker willen we de **invloed** van de r.-k. traditie op het leven in Italië niet in twijfel trekken. Maar buiten de **kerk** heerst vooral een **renaissance**-geeloof, dat de kerk **wel** in ere wil houden, maar voor het burgerlijke leven **vaak** aansluiting zoekt bij een machiavellistische filosofie. We hebben nooit gemerkt dat Italië vanuit een **bijbels-christelijke** wereldbeschouwing wordt bestuurd. Met een opvatting over de **samenleving**, waarbij alleen het interne leven van de kerk wordt erkend, terwijl het burgerlijke leven wordt **overgelaten** aan de manier waarop de **mensen** er zo maar **eens** over willen denken, is wel de criminaliteit, maar niet de **bevolking** gebaat.

Dr. A.J. Verbrugh is oud-Tweede Kamerlid voor het **Geretormeerd Politiek Verbond** en woont te Dordrecht.

GELOOF, KUNST EN LITURGIE

Als student heb ik het ooit tweedehands op de kop getikt: Van der Leeuws boek 'Wegen en grenzen', met als ondertitel: 'de verhouding van religie en kunst'. Een moeilijk toegankelijk werk, dat het aflegde tegen Rookmakers 'Kunst en amusement',

De theoloog Th. Peppink heeft nu de moed gehad, een uitvoerige studie aan Van der Leeuws boek te wijden.

Een aankondiging.

Prof. dr. G. van der Leeuw

Gerardus van der Leeuw (1890-1950) was van 1916 tot 1918 hervormd predikant te 's-Heerenberg (achter Arnhem) en daarna tot aan zijn overlijden hoogleraar Geschiedenis en **Phaenomenologie** van de Godsdienst in Groningen. Later kwamen daar ook nog de vakken **Encyclopedie der Godgeleerdheid**, **Oud-Egyptischetaal- en letterkunde** en **Liturgiek** bij.

Heel bijzonder was zijn deelname aan het eerste na-oorlogse kabinet. Als voormalige CHU-er (tot 1928) en kersvers lid van de pas opgerichtte Partij van de Arbeid was hij van 24 juni 1945 tot 3 juli 1946 Minister van **Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen** in het eerste kabinet Schermerhorn. Daar legde hij de basis voor een door de overheid te voeren actieve cultuurpolitiek, waarvan de gevolgen nu nog merkbaar zijn.

Hij had een uitgesproken mening over de vervlakking, het gebrek aan eigen stijl en de standaardisering van de Nederlandse cultuur. Al in 1932 verscheen een eerste versie van 'Wegen en grenzen'. Met de

omslag van 'Wegen en grenzen', de derde druk uit 1955.

tweede druk uit 1948 was Van der Leeuw niet tevreden. Onder andere ten gevolge van zijn ministerschap had hij er niet voldoende aandacht aan kunnen besteden. Hij hoopte een geheel herziene editie te kunnen presenteren. Dat gebeurde uiteindelijk vijf jaar na zijn overlijden door Prof. Dr. E.L. Smelik.

Proefschrift

Th. Peppink is christelijk gereformeerd predikant te Kampen en als zodanig vrijgesteld om colleges Bijbelkennis, Christelijke Ethiek, Christelijke Iconografie en Geloof & Kunst te geven aan de Christelij-

ke Hogeschool voor de Kunsten 'Constantijn Huygens' te Kampen.

Vorig jaar promoveerde hij aan de Rijksuniversiteit te Utrecht op de studie: 'Gestremde beweging. Een theologisch onderzoek naar de verhouding tussen geloof en kunst bij Prof. dr. G. van der Leeuw'.

In zijn boek geeft Peppink enorm veel informatie over Van der Leeuw en zijn theologische opvattingen. Eigenlijk gaat maar een klein deel van het boek over het onderwerp 'geloof en kunst', 145 van de ruim 500 bladzijden. Dat komt omdat dit de eerste dissertatie is die over Van der Leeuw gaat.

Bijzondere aandacht krijgt de wetenschappelijke methode die Van der Leeuw d i n g , de fenomenologie. In tegenstelling tot de 19e eeuwse wijze van historische wetenschapsbeoefening stond hij e n nieuwe benadering voor. Van der Leeuw wilde meer dan alleen verzamelen van historische feiten en het beschrijven van het gevonden materiaal. Hij wilde doordringen in het wezen van de fenomenen, de verschijnselen. Persoonlijke ervaringen behoren ook tot het historische bronnenmateriaal. Het hoeft niet allemaal 'meetbaar' te zijn.

Van der Leeuw hechte groot belang aan psychologisch-religieuze intuïtie bij de onderzoeker. Dan pas kun je goed aanvoelen hoe mensen vroeger hun geloof, de gebeurtenissen om hen heen of de kunstwerken ervaren hebben. Van der Leeuw streefde, kort samengevat volgens Peppink, naar een 'beleefde reconstructie'.

Een andere zaak die Peppink aansnijdt, zijn de sacramentstheologische opvattingen van Van der Leeuw. Eigenlijk ziet hij in alles wat de mens doet op religieus ge-

bied, een rite, een heilige handeling die op de een of andere manier verbonden is met een 'heilswoord'. Niet alleen dopen, avondmaal vieren of elkaar het ja-woord geven, maar ook bijvoorbeeld kunst maken en de liturgie in de eredienst zijn in wezen sacramentele handelingen. Van daar uit laat Peppink zien dat kunst en liturgie zo'n belangrijke rol speelden in het denken van Van der Leeuw. Een denken dat zijn hoogtepunt vond in het boek 'Wegen en grenzen'.

De uiteindelijke vraagstelling van Peppink is: komen we verder in het nadenken over de relatie 'geloof en kunst' bij het bestuderen van Van der Leeuw. Helaas is zijn conclusie: in beperkte mate. Hij waardeert Van der Leeuw zeer in het feit dat deze voortdurend een lans gebroken heeft voor meer aandacht voor kunst en liturgie in de kerk. Ook tegenover een tendens van autonomie: 'Van der Leeuw riep kunstenaars op vrijwillig afstand te doen van eigen pretenties en kunst terwille van de kunst om met hun talenten als een priester te dienen. En

de wereld van de kunstenaar kan deze stem, de stem van het Evangelie niet negeren. Daarom blijft *Wegen en Grenzen*, ondanks alle kritiek, die er terecht op te maken valt, een magistraal boek' (blz. 303).

De kritiek richt zich met name op de theologische visies van Van der Leeuw ten aanzien van de godsdienstgeschiedenis (de God van de bijbel is een 'laatkomer' in de geschiedenis van de godsdiensten), de fenomenologie en de sacramentsleer.

Wie inzicht er in wil krijgen hoe in moderne liturgische vernieuwingen de invloed van Van der Leeuw doorwerkt, moet zowel het boek van Peppink als 'Wegen en grenzen' van Van der Leeuw gaan lezen.

Bijbel en kunst

Nog op een ander punt is het boek van Peppink uiterst waardevol. In zijn evaluatie van het werk van Van der Leeuw geeft hij zich uitvoerig rekenschap van zijn eigen (gereformeerde) beoordelingscriteria. Zo geeft hij een uiteenzetting over Cal-

vijs opvattingen ten aanzien van kunst, bespreekt hij het beeldverbod uit de Decaloog, de achtergronden van de beeldenstrijd, schoonheid in de Bijbel, de cultuuroppdracht.

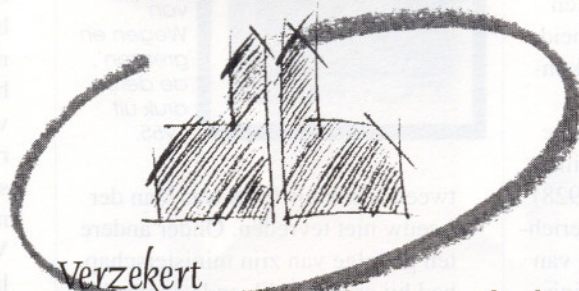
In deze aankondiging van Peppinks dissertatie voert het nu te ver, om dit gedeelte van het boek uitvoerig te bespreken. Dat komt nog wel. De auteur schreef nog een boekje, waarin hij een aantal lijnen uit zijn studie doortrekt naar de huidige discussie over kunst en geloof. Dat werk, 'Lijnenspel. Aspecten van geloof en kunst vandaag', komt ook dan aan de orde.

In ieder geval is Peppinks boek een stevige bijdrage aan het blijven nadenken vanuit de Bijbel over de taak en de plaats van kunstenaars in de gemeenschap der heiligen.

N.a.v.: Th. Peppink, *Gestremde beweging*. Een theologisch onderzoek naar de verhouding tussen geloof en kunst bij Prof. Dr. G. van der Leeuw. Uitg.: Mondiss, Kampen 1997. 502 blz.

J.M. de Jong is leraar beeldende vorming aan de Gereformeerde Scholengemeenschap te Rotterdam.

donatus

Verzekert
van Avondmaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.

Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.

Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

